

PÓTÓ ZSUZSANNA

EGY DEMOGRÁFIAI PANELFELVÉTEL ELSŐ HULLÁMÁNAK LEÍRÓ STATISZTIKAI ELEMZÉSE A MUNKAERŐPIACRA TÖRTÉNŐ BELÉPÉS ÉS A MUNKAERŐ-PIACI STÁTUSZ MEGSZERZÉSE SZEMPONTJÁBÓL

ELMÉLETI HÁTTÉR

Az Életünk fordulópontjai adatbázis a KSH Népeségtudományi Kutatóintézetének (KSH-NKI) koordinálásával folyó kutatás keretében jött létre. Ez hazánkban jelenleg a legnagyobb olyan kérdőíves vizsgálat, amely adatokat gyűjt a hazai népesedési helyzet átalakulásáról, az átalakulás okairól. A vizsgálat keretében több mint 16 000 felnőtt magyar állampolgár adatainak felvétele történt meg, először 2001/02 fordulóján. Ugyanezen személyeket három évvel később, 2004/05 fordulóján ismét felkeresték. Az így létrejött adatbázisok nemcsak két keresztmetszeti jellegű pillanatfelvételt jelentenek a magyar társadalom egy 0,16%-os mintáján, hanem követéses jelleg miatt arra is alkalmasak, hogy az életút egyes fontosabb eseményeinek következményeit is feltérképezzék (Életünk fordulópontjai). A kutatás összesen 3 fordulóban vette fel az adatokat, az első forduló kérdőívének 142 kérdése 643 változót generált. A kérdőív egyik vizsgált kérdésblokkja a munkaerőpiacra kapcsolatos, amelyen belül a munkaerőpiacra történő belépést is górcső alá veszi. Én ennek jellegzetességeit szeretném vizsgálni, mivel „az életpálya egészét meghatározhatják a munkaerőpiacra történő belépés feltételei és körülményei” (Koncz 1987: 252). Ehhez azonban szükséges a szakirodalmi háttér áttekintése, hogy a potenciális és a rendelkezésre álló változók körét lehatárolhassam.

Koncz (1987) szerint a nem az egyik legmeghatározóbb tényező a munkaerőpiacra történő belépés szempontjából. A szerző kiemeli, hogy a származásnál is fontosabb tényező a pályáját kezdő egyén neme. Mindemellett elismeri, hogy a szülők iskolai végzettsége is nagy hatást gyakorol, azonban itt is megkülönbözteti a két nemet; a lányok pályaválasztása nagyobb mértékben nyugszik a szülői háttérre tekintetbeli minőségén, mint a fiúk esetében. A könyvfejezet a kedvezőbb szeg-

mensekbe történő belépés kulcsfontosságú tényezőjeként identifikálja a „korszerű és konvertálható szakismeret”-et (Koncz 1987: 253). Koncz közismert tényként hivatkozik arra is, hogy a nők iskolázottsága meghaladja a férfiakét, de szakképzettségük elmarad mögöttük.

Tehát Koncz (1987) nyomán három, a munkaerőpiacra történő belépés szempontjából fontos tényezőt emelhetünk ki:

- nem,
- iskolai végzettség, szakképzettség és
- családi háttér (a szülő iskolai végzettségének hatása).

A Róbert Péter által szerkesztett kötetben szerzők a Blau és Duncan (1998) által írt cikk megállapításainál már továbbmennek a munkaerőpiacra történő belépésnél, ők a munkaerő-piaci státusz megszerzését meghatározó tényezőket térképeztek fel egy útmodell segítségével. A legelső tényező, amiből kiindulnak, a háttérkörülmények egyik komponense, az apa iskolai végzettsége, míg második, ezzel egyidejű tényezőként azonosított változó az apának a gyermek 16 éves korában betöltött foglalkozási státusza. Időben ezeknél később alakul ki magának a kérdezettnek részint az iskolai végzettsége (ezért a szerzők feltételezik, hogy az előbbiekben tárgyalt két tényező okként hat ezen okozat kialakulására), másrészt pedig az első foglalkozásának státusza. A modell az 1. ábra szerint építkezik.

1. ábra: A munkaerő-piaci státusz megszerzését befolyásoló tényezők ok-okozati összefüggései

Forrás: Blau-Duncan 1998: 143 alapján (saját szerkesztés)

A cikkben készített korrelációs és regressziós együtthatók alapján mind a négy változó érdemi hatással van a vizsgált eredményváltozó alakulására, részint közvetett (indirekt), részint közvetlen (direkt) módon.

A szintén Róbert Péter (2001) szerkesztette tanulmánykötet egyik művében található további információk, lehetséges magyarázó hatások, amelyek befolyásolják a státuszmegszerzést. A cikk rögtön a bevezetőben felveti (majd a munka során tanúsítja is), hogy az egyik ilyen tényező a kulturális tőke, mely tartalmazza:

- az otthonról hozott viselkedési mintákat,

- speciális képességeket és tudást,
- tervezési képességet, és
- az elérhető társadalmi kapcsolatok használatának képességét.

Ezeket az ismérveket nem közelíthetjük direkt módon, nyilvánvalóan indikátorokra lesz szükség a mérésükhöz. A cikkben a mérésükre életkörülmény-tényezőket használtak fel (színház és múzeumlátogatás gyakorisága, könyv olvasás, könyvek száma a szülő és a gyerek részéről is, valamint zene- és/vagy idegennyelv-tanulás, vagy más speciális kurzusok látogatása a gyerek részéről). A tanulmány második felében a szerző a kulturális tőkét részekre bontja, elkülönítve vizsgálja:

- a házon kívüli kulturális részvételt,
- az otthoni kulturális tevékenységet és
- a családi iskolázási légkört.

További tényezőként említi a fenti munka a gazdasági tőkét, mely szintén hatással van a hipotézis szerint a státuszmegszerzés folyamatára és eredményére. A gazdasági tőke alatt a cikk írója elsősorban az anyagi javakat, erőforrásokat, az életstílust ebből a szempontból meghatározó körülményeket érti (gyermekkorban bizonyos ételek fogyasztásának gyakorisága, lakás komfortszintje, cipők, ünneplőruhák száma, a lakás bizonyos paraméterei és a testvérek száma).

A munkában további magyarázó hatásként jelenik meg

- a nem,
- a korcsoport,
- a gyermekkori lakóhely és
- a szülői háttér egyes dimenziói.

A tanulmányból kiderül, hogy a státuszmegszerzésben a kulturális tőke szerepe fokozottabb, mint a gazdasági tőkéjé.

Az elméleti háttér fényében tehát az érintett változók körét le lehet határolni. Az Életünk fordulópontjai kérdőív azonban nem egy saját kutatás (ami elsődlegesen az én kutatási problémám vizsgálata céljából jött létre), így bizonyos változókat hiába keresnénk, különös tekintettel az első kérdőívre, amelyre ebben a cikkben koncentrálok. Ezért a következő táblázatban bemutatom a változókat, amelyeket a szakirodalmi háttér követelne, és nincsenek az adatbázisban, valamint azokat is, amelyek megtalálhatóak.

1. táblázat: A munkaerőpiacra történő belépést és a státusz megszerzést befolyásoló változók köre és a státuszuk (hogyan az első forduló kérdőívéből létrejött adatbázisban megtalálhatók-e)

Az érintett változók	A változó státusza*	A változó neve, kódjai, típusa
Nem	✓	k1neme, 1/2, nominális
Iskola	✓	k1befisk, 9 kategória, ordinális
Munka	✓	k1dolge, 1/2, nominális
Munka forma	✓	k1dolgf, 11 kategória, nominális
Munka kezdet	✓	k1mkezdz, -, skála
Kor	✓	k1kor, -, skála x1korcs, 6 kategória, ordinális
Gazdasági tőke	✓	k1szupen, k1szubut, k1szumun, k1szukap; 5 kategória, ordinális
Gyermekkori lakóhely	✗	-
Szülő iskolai végzettsége, foglalkozása	✗	-
Eredeti család kulturális tőkéje	✗	-
Eredeti család gazdasági tőkéje	✗	-

*megtalálható: ✓ ; nem található meg: ✗

A 2004/2005-ös 2. kör kérdőívében már megtalálható a szülők iskolai végzettsége, a 2008/2009-es lekérdezésben pedig benne van a gyermekkori lakóhely (de már a szülők iskolai végzettsége nincs). Egyik verzióban sincsenek benne az eredeti család kapcsán számításba vehető egyéb magyarázóváltozók. A következőkben a fenti táblázatban kipipált, vagyis az első, 2001/2002-es adatbázisban megtalálható változók leíró statisztikai eredményeit fogom bemutatni, kivéve a „munka formájára” vonatkozóan, mivel ez nem jellemzi igazán a kérdezett munkaerő-piaci státuszát (csak azt mutatja, hogy önálló, alkalmazott, nyugdíjas, tanuló vagy pl. gyersen/gyeden van, stb.).

LEÍRÓ EREDMÉNYEK

A nem és az iskolai végzettség bontásában vizsgálom először a válaszadók számát.

2. táblázat: Az 1. kérdőívet kitöltők iskolai végzettség és nem szerinti bontásban (első sorok, fő) és iskolai végzettségük aránya nemek szerint (második sorok, %)

	Férfi	Nő	Végösszeg
Nem járt iskolába	16	33	49
	0,22%	0,37%	0,30%
Kevesebb, mint 8 általános iskolai osztály	280	668	948
	3,77%	7,48%	5,79%
8 általános iskolai osztály	1343	2242	3585
	18,07%	25,11%	21,91%
Szakmunkásképző	2713	1650	4363
	36,50%	18,48%	26,67%
Szakközépiskola	1398	1600	2998
	18,81%	17,92%	18,32%
Gimnázium	590	1197	1787
	7,94%	13,40%	10,92%
Felsőfokú szakképzés	119	308	427
	1,60%	3,45%	2,61%
Főiskola	513	836	1349
	6,90%	9,36%	8,24%
Egyetem	460	396	856
	6,19%	4,43%	5,23%
Végösszeg	7432	8930	16362
	100,00%	100,00%	100,00%

A nem és az iskolai végzettség között minden ésszerű szignifikancia szinten létezik a kapcsolat ($p=0,000$), bár ez csak gyengének tekinthető a Cramer mutató alapján ($C=0,243$). Összességében a mintában a legnagyobb tömeget a szakmunkásképzőt végzett férfiak jelentik, míg a legkisebb számban szintén a férfiak közül a „nem járt iskolába” kategória képviselői jelennek meg. A legnagyobb eltérést a két nem között a „kevesebb, mint 8 általános iskolai osztály”-t végzettek esetén fedezhetjük fel, mivel ebben a kategóriában a nők száma majdnem 2,5-szerese a férfiak számának.

3. táblázat: Az 1. kérdőívet kitöltők nemi aránya az iskolai végzettségek szerint (%)

	Férfi	Nő	Végösszeg
Nem járt iskolába	32,65%	67,35%	100,00%
Kevesebb mint 8 általános iskolai osztály	29,54%	70,46%	100,00%
8 általános iskolai osztály	37,46%	62,54%	100,00%
Szakk munkásképző	62,18%	37,82%	100,00%
Szakközépiskola	46,63%	53,37%	100,00%
Gimnázium	33,02%	66,98%	100,00%
Felsőfokú szakképzés	27,87%	72,13%	100,00%
Főiskola	38,03%	61,97%	100,00%
Egyetem	53,74%	46,26%	100,00%
Végösszeg	45,42%	54,58%	100,00%

Ha a százalékos adatokat tekintjük, a leginkább szembeütő az, hogy a 8 általános iskolai osztálynál alacsonyabb végzettségűek több mint héttizede nő, és még ennél is nagyobb eltolódás van – itt is a nők javára – a felsőfokú szakképzés esetén (majd háromnegyed-egynegyed a megoszlás a nemek tekintetében). A 8 általános iskolai osztály esetében egy kicsit kiegyenlítettebb a helyzet, itt már „csak” 62,54% a nők aránya, ugyanúgy, ahogy a főiskolai végzettség esetén. Ehhez az arányhoz hasonló arányban vannak jelen a szakmunkások között a férfiak. Kiegyenlített a két nem helyzete a szakközépiskola és az egyetem tekintetében, a gimnázium esetén van komoly női túlsúly (kétharmados az arányuk). Mindezen arányokat óvatossággal érdemes kezelni, hiszen a nemek nem egyenlően oszlanak meg, hanem a nők magasabb részt, 54,58%-ot képviselnek (így az eltérések, ha a nők javára történnek, enyhébbek, mint ahogy első pillantásra tűnnek).

A 4. táblázatból látjuk, hogy a dolgozók aránya a mintában 51,8%. A fenti két szempont, vagyis a kért iskolai végzettsége és hogy dolgozik-e, között minden ésszerű szignifikancia szinten létezik a kapcsolat a Chi-négyzet teszt alapján ($p=0,000$), és ez a kapcsolat a Cramer mutató értéke szerint közepes szorosságú ($C=0,395$). Tehát azt mondhatjuk, hogy a vizsgált minta esetén az, hogy a kért dolgozik-e, nagyban függ az iskolai végzettségétől. Az egyes iskolai végzettségeken belül képzett arányok jól mutatják a tendenciát: a leginkább alacsony végzettségek (első két kategória) esetén a nem dolgozók aránya 94% körül mozog, ennél jobb a helyzet az alapfokú végzettségűeknél, ahol már „csak” héttized ugyanaz az arány, és itt „fordul a kocka”, azaz innentől minden egyes iskolai végzettség tekintetében jellemzőbb, hogy dolgoznak a kérdezettek, mint az, hogy nem. Érdekes módon a

gimnáziumi érettségi az a kategória a középfokú és felsőfokú végzettségűek között, ahol a legmagasabb a nem dolgozók aránya, az ide tartozók majdnem fele ilyen. Ennek egyik lehetséges magyarázata, hogy ebben a kategóriában vannak a legtöbben (468 fő), tehát az összes ide tartozó kérdezett majdnem háromtizede – azok, akik még iskolába járnak, ahol szintén magas mind az iskolába járók létszáma (450 fő) és aránya (hattized) is, az a szakközépiskolai végzettség. Úgy tűnik, a legkevésbé az egyetemi diplomával rendelkezőknek kell aggódniuk a munkanélküliség miatt, nekik majdnem a nyolctizedük dolgozik.

4. táblázat: Az 1. kérdőívet kitöltők iskolai végzettség és munka (dolgozik-e) szerinti bontásban (első sorok, fő) és a dolgozók aránya az iskolai végzettségük szerint (második sorok, %)

	Dolgozik	Nem dolgozik	Végösszeg
Nem járt iskolába	3	49	52
	5,8%	94,2%	100,0%
Kevesebb, mint 8 általános iskolai osztály	60	944	1004
	6,0%	94,0%	100,0%
8 általános iskolai osztály	1131	2679	3810
	29,7%	70,3%	100,0%
Szakmunkásképző	2926	1835	4761
	61,5%	38,5%	100,0%
Szakközépiskola	1663	1015	2678
	62,1%	37,9%	100,0%
Gimnázium	813	798	1611
	50,5%	49,5%	100,0%
Felsőfokú szakképzés	278	107	385
	72,2%	27,8%	100,0%
Főiskola	968	289	1257
	77,0%	23,0%	100,0%
Egyetem	630	168	798
	78,9%	21,1%	100,0%
Végösszeg	8472	7884	16356
	51,8%	48,2%	100,0%

5. táblázat: Az 1. kérdőívet kitöltők munkába lépési életkorainak átlaga iskolai végzettség és nem szerinti bontásban (év)

	Férfi	Nő	Végösszeg
Nem járt iskolába	16,2	23,6	20,4
Kevesebb, mint 8 általános iskolai osztály	16,7	19,5	18,6
8 általános iskolai osztály	16,9	17,9	17,5
Szakmunkásképző	17,7	17,8	17,8
Szakközépiskola	18,6	18,5	18,6
Gimnázium	19,2	18,8	18,9
Felsőfokú szakképzés	19,0	18,8	18,9
Főiskola	20,5	20,3	20,4
Egyetem	22,4	22,7	22,6
Végösszeg	18,3	18,7	18,5

Az átlagos munkába lépési életkor az egész minta esetén 18,5 év, és nincs lényeges eltérés a két nem között ebben a tekintetben, a férfiak átlagosan mindössze négytized évvel fiatalabb korban léptek be első munkahelyükre dolgozni, mint a nők. A nemek közti különbség az egyes iskolai végzettségek esetében sem mondható mérvadónak, a leginkább kiemelkedő a „kevesebb, mint 8 általános iskolai osztály” kategóriában, ahol majdnem három év a különbség a két nem között, a férfiak javára. Az egyes iskolai végzettségek tekintetében van eltérés, de ez adódik abból, hogy a magasabb iskolai végzettség több iskolában töltött évet generál. Az alapfokú (vagy még az alatti) iskolai végzettségek esetén a férfiak jellemzően még 17 éves koruk előtt kiléptek a munkaerőpiacra, a nők esetén ez későbbre tolodott. A középfokú végzettségénél átlagosan a 18-19 éves korban történő munkakezdés dominál, ez még az FSZ képzésre is vonatkozik, a főiskola csak körülbelül egy-másfél év pluszt jelent, míg a diploma megszerzése után munkába lépőknél érzékelhető plusz két év az előző kategóriához képest.

Kor szempontjából is érdemes vizsgálni a lekérdezett mintát. A kort, mint az 1. táblázatban feltüntettem, két változó is tartalmazza: az egyik egy skála típusú változó, a másik pedig egy ordinális skála, ami nem a tényleges kort, hanem korcsoportokat tömörít. A korcsoportos változót fogom használni, mert az ebben az esetben (a leíró statisztikánál) célravezetőbb.

6. táblázat: Az 1. kérdőívet kitöltők korcsoportonkénti létszáma (fő) és aránya (%)

	Létszám (fő)	Arány (%)
18-29 éves	4004	24,5
30-39 éves	2840	17,4
40-49 éves	3246	19,8
50-59 éves	2891	17,7
60-69 éves	2272	13,9
70-75 éves	1110	6,8
Végösszeg	16363	100,0

A kor szempontjából első ránézésre talán az a legszembetűnőbb, hogy a lekérdezett mintában a legnagyobb tömeget a 18-29 évesek csoportja jelenti, ők majdnem kiteszik a válaszadók negyedét. A legkevesebben pedig a 70-75 éves korosztályban vannak, az ő arányuk nem éri el a 7%-ot.

Megvizsgáltam az iskolai végzettség és a korcsoportok szempontjából képezhető kereszt táblát is, amiből az derült ki, hogy a három legalacsonyabb iskolai végzettséget jelentő kategóriában főleg az idősebb korcsoportok fordulnak elő nagy eséllyel, különösen a 60 év feletti. A szakmunkásképzőnél ez az arány már megfordul, ott nagyobb az esélye a fiatalabb korosztályok előfordulásának. Az ennél magasabb iskolai végzettségnek is inkább a fiatalabbak a gazdái, a gimnáziumi érettségi jellemzően a 18-39 éveseké, az FSZ jellemzően a 18-59 éveseké, a főiskolai végzettség a 18-39 éveseké, míg az egyetemi diploma főként a 40-59 éveseké. A kapcsolat a két változó (az iskolai végzettség és a korcsoport) között minden ésszerű szignifikancia szinten jelentős volt a Chi-négyzet teszt szerint ($p=0,000$), bár a Cramer mutató ezt csak gyengére értékelte ($C=0,196$).

Létrehoztam a korcsoportok és a munka (dolgozik-e) között képezhető kereszt táblát is, a kapcsolat ebben az esetben is minden ésszerű szignifikancia szinten jelentős volt ($p=0,000$), a kapcsolat közepes szorosságúnak minősült ($C=0,499$); ez valamennyire adódik abból, hogy a 18-29 évesek egyik fele még iskolába jár, míg a 60 év feletti korosztályok döntő többsége már nyugdíjas. Ami ebben a táblázatban mégis érdekes volt, az az, hogy az aktív korosztály két csoportjának (a 30-39 éveseknek és a 40-49 éveseknek) háromnegyede dolgozik, míg az 50-59 éves korosztálynak nagyságrendileg már csak fele dolgozik, ugyanúgy, ahogy a legfiatalabbaknak is, a 18-29 éveseknek. A két legidősebb korosztálynak pedig együttesen kevesebb mint 7%-a dolgozik.

A gazdasági tőke vizsgálatához a következő négy változót használtam fel:

- Segítették-e a szülei pénzzel az első lakása megszerzését? (k1szupen)
- Segítették-e a szülei bútorozással, felszereléssel az első lakása megszerzését? (k1szubut)
- Segítették-e a szülei munkavégzéssel az első lakása megszerzését? (k1szumun)
- Segítették-e a szülei kapcsolataikkal az első lakása megszerzését? (k1szukap)

A négy változó esetében az érdemi válaszokat (volt „nem tudom”, illetve „nem válaszol” válaszlehetőség is, de ezeket nem vettem számításba) egy ötös skálán mérték a kérdőív készítői:

1. nem segítettek
2. kis mértékben segítettek
3. nagy mértékben segítettek
4. teljes mértékben segítettek
5. nem volt rá szükség

A „nem volt rá szükség” kategória eltérő a többitől olyan szempontból, hogy e nélkül a skálaérték nélkül intervallumskálának tekinthetjük az érdemi válaszokból álló skálát, ezekből a négy változóra vonatkozóan létrehozható egy átlag, amelynek értékei szintén az 1-4-es szakaszon mozoghatnak, itt természetesen tört értékek is előfordul(hat)nak majd. Ebből az új, már skála típusúnak tekintett változóból képezhetünk standardizálás segítségével egy nulla várható értékű, egy szórású változót. Ezt fogom a továbbiakban a gazdasági tőke index változójának tekinteni. Ennek alapvető jellemzői:

- 11.160 fő adatai alapján keletkezett (5.203 fő nem adott érdemi választ – azaz vagy a „nem volt rá szükség”, vagy a „nem tudom”, vagy a „nem válaszolt” válaszlehetőséggel élt),
- az eloszlása nem szimmetrikus, értékei -0,83 és 3,69 között mozognak (ez azért van, mert a kérdezettek több mint négytizede minden változó esetén a „nem segítettek” kategóriát jelölte)
- a gazdasági tőke index értékének növekedésével nő a gazdasági tőke mértéke; annál inkább, annál többféleképpen tudták segíteni a szülők a kérdezettet első lakása megszerzésében

A gazdasági tőke index esetén érdekes lehet megvizsgálni, hogy hogyan alakulnak ennek átlagértékei az egyes iskolai végzettségek és a munka (dolgozik-e) kategória-kombinációiban. A negatív értékek az átlagnál alacsonyabb gazdasági tőkére

utalnak, a nulla körüli értékek átlagos gazdasági tőkére utalnak, a pozitív értékek jelentik az átlag feletti gazdasági tőkét, azaz minél inkább eltér az érték a nullától, annál inkább eltér az adott csoport gazdasági tőkéje az átlagostól pozitív vagy negatív irányban.

7. táblázat: Az 1. kérdőívet kitöltők gazdasági tőke indexének átlaga iskolai végzettség és munka (dolgozik-e) szerinti bontásban (standardizált érték)

	Dolgozik	Nem dolgozik	Végösszeg
Nem járt iskolába	-0,83	-0,71	-0,71
Kevesebb, mint 8 általános iskolai osztály	-0,21	-0,47	-0,46
8 általános iskolai osztály	-0,14	-0,23	-0,21
Szaktanácsképző	0,10	-0,13	0,00
Szakközépiskola	0,24	-0,04	0,14
Gimnázium	0,27	0,13	0,21
Felsőfokú szakképzés	0,40	0,08	0,31
Főiskola	0,39	-0,06	0,27
Egyetem	0,28	-0,12	0,19
Végösszeg	0,18	-0,18	0,00

A „dolgozik” oszlopban majdnem egy egyértelműen növekvő skálát láthatunk, illetve a felsőfokú szakképzésig növekvő, onnan pedig visszaforduló tendencia tűnik szembe. A semmilyen végzettség és az alacsony negatív gazdasági tőkével áll együtt, a középfokú végzettség már eredményez egy 0,1-0,27-ig terjedő átlagos gazdasági tőke értéket, míg ez az FSZ esetén éri el a maximumát, a 0,4-edet, a főiskolánál ehhez képest mindössze egyszázados lemaradás jelenik meg, az egyetemenél viszont, meglepő módon, mindössze 0,28-as ez az érték, ami körülbelül a gimnáziummal egyező szintet jelent. A „nem dolgozik” kategóriában képezhető átlagos gazdasági tőke indexértéke -0,18, azaz itt, összességében, iskolai végzettségtől függetlenül nem jellemző, hogy a kérdezettek jó gazdasági tőkével rendelkező háttérrel bírnak. Majdnem minden végzettségi csoportban a negatív indexérték jellemző, kivéve a gimnáziumot (ez a 0,13 az egész oszlopban a legmagasabb, tudjuk, hogy ezek közül az emberek közül sokan folytatják még tanulmányaikat).

TOVÁBBI KUTATÁSI IRÁNY

A továbbiakban célom a második két forduló adatbázisához hozzájutni, és leíró elemzéseket végezni azokon a munkaerőpiacra történő bekerülést, illetve a munkaerő-piaci státuszt meghatározó változókon, amiket az 1. táblázat alatt felvázoltam.

Céлом továbbá, hogy a panel adatokra vonatkozó többváltozós módszereket is használjam, a három adatbázison együtt, mégpedig a következőket irányoztam elő:

- az event history-t (eseménytörténet),
- diszkrét eseménytörténeti elemzéseket (logisztikus regresszió) és
- az útelemezést

Bukodi Erzsébet (2004) módszertani útmutatója nyomán.

ÖSSZEGRZÉS

A cikkben célul tűztem ki, hogy felvázoljam egy longitudinális demográfiai adatfelvételen bonyolítandó elemzés tervét és kiinduló eredményeit. Az Életünk fordulópontjai adatbázis bemutatása után a vizsgálat tárgyát mutattam be, amelynek a munkaerőpiacra történő belépést, illetve a munkaerő-piaci státusz megszerzését választottam. Ez után az ezeket érintő változók körét határoltam le, ami a nem, az iskolai végzettség, az hogy dolgozik-e már, hogy hány éves korában kezdett dolgozni, a korcsoport és a gazdasági tőke lett. Ezek nem képezik a szakirodalmi háttér fényében érintett összes jellemzőt, azonban a vizsgált adatbázis a többi még elemzendő szempontra vonatkozóan nem tartalmazott további információkat. A fenti változókat a kutatás első fordulójának adatbázisán elemeztem, mert egyelőre csak ez állt rendelkezésemre. A leíró statisztikai eredményekből kiderült, hogy a mintában

- az iskolai végzettség és a nem jelentős kapcsolatban vannak egymással minden ésszerű szignifikancia szint mellett ($p=0,000$), ahol is a magasabb végzettség (legalább szakközépiskola) inkább a nők jellemzője, az egyetemet kivéve, ahol fordul az arány;
- az iskolai végzettség és a munka (dolgozik-e) is jelentős kapcsolatban vannak egymással minden ésszerű szignifikancia szint mellett ($p=0,000$), az alacsony végzettségek esetén a nem dolgozók aránya igen magas, míg a szakmunkásoktól már nagyobb a dolgozók aránya (60% feletti), és szépen növekedve az egyetemi végzettségénél majdnem eléri a 80%-ot;

- a munkába lépési életkorról semmi meglepőt nem lehet megállapítani, az átlagok annak megfelelően alakulnak az iskolai végzettség függvényében, hogy mennyivel kell tovább tanulnia annak, aki magasabb „fokra tör”;
- korcsoportok szempontjából az az érdekes, hogy majdnem a vizsgált kérdezettek negyede 18-29 éves korosztályba tartozik. Azt is érdemes kiemelni, hogy a korcsoportok és az iskolai végzettség között létezik kapcsolat (a tendencia azt mutatta, hogy az alacsonyabb iskolai végzettségek esetén az idősebbek nagyobb arányban fordulnak elő), míg szintén volt kapcsolat a korcsoportok és a munka (dolgozik-e) változó között (ez elég nyilvánvaló szintén);
- a gazdasági tőkét egy saját, az érintett változókból készített index értékeinek mentén vizsgáltam az iskolai végzettség és a munka (dolgozik-e) szempontjából. Az eredmények alátámasztották a szakirodalmi forrásokat, hiszen azt láthatjuk ezekből, hogy a jobb gazdasági tőkével jellemezhető válaszadók nagyobb valószínűséggel szereznek magasabb iskolai végzettséget, és annak is több az esélye, hogy éppen a munkaerő-piac hasznos tagjai.

A cikk végén pedig a további elemzéshez javasoltam többváltozós statisztikai eszközt.

IRODALOM

- Blau, Peter M. és Otis Dudley Duncan (1998): A rétegződés folyamata. In Róbert Péter (szerk.): *A társadalmi mobilitás*. Budapest: Új mandátum, 141-152.
- Bukodi Erzsébet (2004): *Ki kívül (nem) házasodik*. Budapest: Századvég.
- Életünk fordulópontjai*. Internet: <http://dpa.demografia.hu/>. (Az 'Életünk fordulópontjai'ról információt tartalmazó még egy hivatalos honlap: <http://www.demografia.hu/index.php/kutatasok/életuenk-fordulopontjai/életuenk-fordulopontjai-adatgytesiprogram>.)
- Koncz Katalin (1987): *Nők a munkaerőpiacon*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Tóth András és Gábor László (2001 [1991]): A kulturális és társadalmi tőke szerepe a státuszmegszerzés folyamatában. In Róbert Péter (szerk.): *Társadalmi mobilitás*. Budapest: Századvég, 84-113.